

are more often formed (?) by conversion in the traditional sense, and which less often, and a partly different interpretation of the transformation from a morphosyntactic, lexicological and lexicographical perspective will be offered. It will consider the consequences of their syntactic function on the meaning, and thus the understanding, of linguistic (lexical) units.

Key words: conversion, morphosyntax, word building, parts of speech

PITANJA I ODGOVORI

VITEZICA ILI VITEŠKINJA?

čitatelj B. K. iz Gospića pita nas kako glasi mocijski parnjak imenice vitez – *vitezica* ili *viteškinja*?

Naime, u emisiji o Blenheimu na drugom programu Hrvatske televizije (18. prosinca 2025.) govorilo se o vitezima i *vitezicama* pa čitatelja zanima kojoj riječi treba dati prednost – *vitezica* ili *viteškinja*.

„Kad se od imenice jednoga roda tvori imenica drugoga s razlikom u oznaci spola, to se u hrvatskom jezikoslovlju naziva mocijska tvorba” jednostavno je i jasno mocijsku tvorbu definirao Stjepan Babić pišući o Sustavu u mocijskoj tvorbi u hrvatskom književnom jeziku (Slavica Helvetica, 16., Bern, 1981.). Takve se dvije imenice nazivaju mocijski parnjaci – jedna znači mušku osobu, druga žensku osobu, a istoga su zanimanja: *učitelj* i *učiteljica*, *pedagog* i *pedagoginja*; iste narodnosti: *Hrvat* i *Hrvatica*, *Mađar* i *Mađarica*; pripadaju istoj pokrajini ili državi: *Slavonac* i *Slavonka*; bave se istom djelatnosti: *čitatelj* i *čitateljica*, *slušatelj* i *slušateljica*. U primjerima su na prvom mjestu imenice koje znači mušku osobu jer se od njih tvori imenica koja znači žensku osobu. Malo je imenica koje nemaju mocijski parnjak, a izostanak mocijskoga parnjaka suprotnoga spola ovisit će o značenju imenice, biološkoj uvjetovanosti ili društvenim okolnostima. Imenica *Bogorodica* nema mocijski parnjak, tako ni imenica *dojilja*. Kada je riječ o društvenim

okolnostima, mogu se oprimirati imenicom *vojnkinja* – naime, u vrijeme kada je S. Babić pisao naprijed spomenuti rad, naveo je da imenica *vojnkin* nema mocijski parnjak. Od tada pa do Nacionalne klasifikacija zanimanja s nazivima u muškom i ženskom rodu (narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/dodatni/378415.pdf) prošlo je tridesetak godina, pa je *vojnkin* tu dobio svoj mocijski parnjak – *vojnkinja*. I ne samo vojnkin, nego su sva zanimanja navedena u oblicima za muške i ženske osobe. Ti su nazivi službeni i dužni smo ih upotrebljavati u službenom priopćavanju – u svjedodžbama, diplomama, natjecajima za posao i sl. Riječ je o rodnoj ravnopravnosti koja se očituje u jeziku pa se zbog toga češće naziva i jezičnom rodnom ravnopravnosti.

U Nacionalnoj klasifikaciji zanimanja nije zabilježena imenica *vitez* pa nije zabilježen ni mocijski parnjak. Na razini je to očekivanja jer biti *vitez* danas nije zanimanje. Moguće je imati titulu *viteza*, a imenica ima i šire značenje: *vitezom* se može nazvati osoba koja je hrabra, časna i plemenita, koju vode uzvišeni životni ciljevi. Za hrvatske se vojnike, osobito ratnike iz Domovinskoga rata, češće kaže *hrvatski vitezi*.

Dvojba između *vitezice* i *viteškinje* dvojba je između dva tvorbeno dometa – u *vitezica* na osnovu se *vitez-* dodaje dometak *-ica* > *vitezica*, a u *viteškinja* na osnovu se dodaje dometak *-kinja* (gdje *k* iz *-kinja* djeluje na završno *z* u osnovi *vitez* uzrokujući glasovnu promjenu) > *viteškinja*.

Prema sustavu u hrvatskoj mocijskoj tvorbi, češći je i običniji dometak *-ica*, međutim i dometak *-kinja* plodan je, ali ne tako čest. U Babićevoj Tvorbi riječi u hrvatskome književnome jeziku iz 2002. pronaći ćemo na 249. str. oblik *viteškinja*, uz tumačenje da se *-kinja* domeće na osove koje završavaju na *t – diplomat > diplomatkinja*, *d – invalid* (uz glasovnu promjenu *d > t*) *> invalidkinja*, *f – filozof > filozofkinja*; rjeđe se *-kinja* domeće na osnove koje završavaju na *s* ili *z*, uglavnom je riječ o etnicima: *Francuz* (uz glasovnu promjenu *z > s*) *> Francuskinja*, *Rus > Ruskinja*. Među primjerima su samo tri kojima osnova završava na *ez-*, dva su etnika: *Englez > Engleskinja*, *Kinez > Kineskinja* i opća imenica *vitez > viteškinja*. Primjerima se može dodati i *melez – meleškinja*.

Vitezica se potvrđuje u hrvatskim rječnicima uz *viteškinju*, u istom značenju – vitezova žena ili junakinja. Evo nekoliko primjera od starine do danas: Pavao Ritter Vitezović u svom *Lexiconu Latino-Illyricum*, 1700. – 1709. bilježi *viteškinju* i *vitezicu* kao „žensko čeljade koje je junačno, hrabro kao vitez.“; fra Matija Jakobović, Ričnik hrvatsko-latinski, Visovac, 1710. ima samo *viteškinju* (heroinu); Della Bella 1728. bilježi *vitezicu* kao vitezovu ženu i/ili hrabru, junačnu ženu; Josip Voltić 1803. u svom *Ricoslovniku* ilirsko-talijansko-njemačkom bilježi *vites* i *vitesica* u značenju conte i contessa, odnosno, graf i gräfinn, dakle u značenju plemićkih titula; Belostenec 1740. bilježi *vitezicu*; Stulli 1801. donosi *vitezicu*; Bogoslav Šulek u Njemačko-hrvatkom rječniku 1850. bilježi junakinju i *vitežkinju* kao istoznačnice – u *vitežkinja* je *ž* (a ne *š*) prema pravilima onodobnoga morfonološkoga pravopisa. Mlađi rječnici, a stariji od Šulekova, *viteškinju* ne bilježe, ali ne bilježe ni *vitezicu*. Odstupa Akademijin rječnik 1972. – 1973. koji, slijedeći i prenoseći starije hrvatske rječnike, bilježi i *viteškinju* i *vitezicu*.

Bez obzira što suvremeni naši rječnici ne bilježe ni *viteškinju* ni *vitezicu*, te se imenice upotrebljavaju, a upotreba je ipak na strani *viteškinje*. Potvrdit će se, primjerice, u časopisu Slovinac 1879.: *viteškinja* plemenita; u Nastavnom vjesniku 1916.; blagorodna *viteškinja*; Franjo Ž. Kuhač, Stari Osijek i Zagreb, MH, Zagreb, 1924.: „Ah toga nema! Ako si ti postao vitez, onda sam ja *viteškinja*, a vitez mora napram dama da se viteški ponaša.“; u Hrvatskoj prosvjeti 1934.: *viteškinja* smrti; Stipe Botica pišući 2003. o Kašiću govori o *viteškinji*. Postoji i priznanje Viteškinja legije časti – dobila ju je Višnja Machiedo. U jezikoslovnoj ćemo literaturi, osim u Babićevoj tvorbi, *viteškinju* pronaći u Težakovu Hrvatskom našem svagda(š)njem, 1990., Institutovu jezičnomu savjetniku 1999., u Markovićеvoj Hrvatskoj morfonologiji 2018. gdje *viteškinja* nije primjer za tvorbeni uzorak, nego oprimjerenje glasovne promjene.

Potvrda za *vitezicu* mnogo je manje – pronađeno je samo nekoliko – u Dragoljubu iz 1863.; *Dieva vitezica* (ie u *Dieva* prema onodobnom morfonološkom pravopisu); u Hrvatskom kolu 1905.: „... u onoga neznanoga viteza i kaže, da je ono bila *lijepa vitezica Bradamante*“; u slikovnici Šašavi dvorac 2022. priča je o *hrabroj vitezici*. Većina potvrda pripada prezimenu *Vitezica*, a prelistane su stranice na Google Books i Archive.org. Zanimljivo je pripomenuti da u Hrvatskoj jezičnoj riznici nema potvrda ni za jednu imenicu.

I na kraju odgovor na pitanje – kojoj imenici treba dati prednost *vitezici* ili *viteškinji* – *viteškinji* jer toj imenici u prilog govori sustav u tvorbi mocijskih parnjaka, norma, starija i suvremena upotreba.

Sanda Ham

sham@ffos.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2026.73.05>